

SOSYOLOGCA

OCAK-ARALIK 2017

CİLT:7 SAYI:13-14

ISSN: 2146-5207

GELENEKSEL OSMANLI DÜZENİNİN BOZULUŞU: KÖYÜN KAMBURU

Büşranur RIZAİ

Özet: Edebiyat, sosyoloji ile yakın ilişki içinde olan bir disiplindir. Bu anlamda edebiyat ve sosyoloji birbirini besler. Kemal Tahir'in romanları hem sosyologlar hem de edebiyatçılar tarafından özel ilgi görmüştür. Bu romanlar yazarın yaşamının, sanat anlayışının, dünya görüşünün ve deneyiminin ürünleridir. Bu anlamda, bu çalışmamızda, 'Köyün Kamburu' adlı romanı ele alacağız.

Anahtar Kelimeler: Kemal Tahir, 'Köyün Kamburu', Sosyoloji, Edebiyat.

THE DISRUPTION AND CHANGE OF THE TRADITIONAL OTTOMAN ORDER: THE HUMP OF THE VILLAGE

Büşranur RIZAİ

Abstract: Literature is a discipline in close relationship with sociology. In this sense, literature and sociology feed each other. The novels of Kemal Tahir have received special attention by both sociologists and men of letters. These novels are the products of the author's life, understanding of art, worldview and experience. In this sense, in this study, we will consider the novel named 'The Village Hunchback'.

Keywords: Kemal Tahir, The Village Hunchback, Sociology, Literature.

GELENEKSEL OSMANLI DÜZENİNİN BOZULMASI VE DEĞİŞME: KÖYÜN KAMBURU

Büşranur RIZAİ

Sosyoloji toplumu sosyal olay, olgu ve süreçleri inceleyen; bir bütün olarak toplum sorunları üzerinde bilinçlenmeyi amaçlayan bir bilimdir. Toplumsal yapıyı oluşturan bileşenleri ve işleyişi araştırır.¹ Toplum sorunları ve çözümleri üzerinde etkili olmak için değişim yasalarını ortaya koymaya çalışır. Edebiyat da bir bilinç, biçim olarak toplum sorunları ve ilişkileriyle sosyoloji ile yakın ilişki içerisindedir. Her iki disiplini ortak bir noktada buluşturan durum bilinçlenme olduğu için toplumsal değişme edebiyat ve sosyolojinin karşılıklı ilişkisinin temelini oluşturur. Bu nedenle edebiyat ve sosyoloji karşılıklı olarak birbirinin getirdiği bilgilerden faydalanır.²

Kemal Tahir'in romanları hem sosyologlar hem de edebiyatçılar tarafından özel bir ilgi görmüştür. Bu romanlar yazarın hayatı, sanat anlayışı, dünya görüşü ve tecrübesinin ürünleridir. Biz bu çalışmada Köyün Kamburu romanını ele alacağız. Kemal Tahir'in Yedi Çınar Yaylası (1958), Köyün Kamburu (1959) ve Büyük Mal (1970) adlarıyla bilinen üç romanı, Tanzimat yıllarından 1937 yılına kadar süren geniş bir dönemi kapsar.³ Dönemin siyasi, sosyal ve toplumsal meseleleri bakımından birbirinin devamı niteliğinde olan bu eserler geleneksel Osmanlı düzeninin çözülmesi ile köydeki toplumsal yapı ve kültürün bozulması arasındaki değişmeyi temel konu ve sorun yapmıştır. Kemal Tahir, Osmanlı çözümünü/kimliğini ve sorunlarını romanlarında çeşitli açılardan ele almaktadır. 1800'lerin başından 1930'ların sonuna kadar olan tarihsel dönemi konu aldığı bu romanlar aracılığıyla toplumsal değişimin temel eksenini tanıtmaya çalışmaktadır. Bu anlamda sözünü ettiğimiz roman üçlemesinin ilk yönü, Türkiye'nin son 150 yılının Anadolu etrafında anlatımı olarak düşünmek mümkündür. Romanların ikinci yönü, toplumlararası ilişkilerde ortaya çıkan toplum kimliğindeki değişimin, Anadolu'da

¹ Hilmi Ziya Ülken, *Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: MEB Yayınları, 1969, s.98.

² Ertuğrul Aydın, *Edebiyat Sosyolojine Bakışta Türk Edebiyatı, Edebiyat ve Toplum Sempozyumu*, Gaziantep, 1999.

³ Ramazan Kaplan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1997, s.212

mülkiyet edinmenin, ağalığın kendine mahsus yasalarını ortaya koymasıdır.

Kemal Tahir, Türk toplum ve tarih gerçeklerine ilgi duyan ve bunları kendi dünya görüşünün bütünselliği içinde veren ender yazarlarımızdandır. Bu nedenle Kemal Tahir'in Türk toplum ve tarihini kendi bakış açısı temelinde farklı yorumladığı için eleştiriye maruz kaldığı bilinmektedir.⁴ Dönemlerin siyasi, sosyal ve toplumsal meseleleri bakımından birbirinin devamı niteliğinde olan eserler geleneksel Osmanlı düzeninin çözülmesi ile köydeki toplumsal yapı ve kültürün bozulması arasındaki değişmeyi bize ana yönleriyle tanıtmaktadır. Bu çalışmada ele alacağımız Köyün Kamburu romanı, Osmanlı geleneksel düzeninin bozulması ve yenileşmenin köydeki değişime hangi yönleriyle etki ettiğini tartışmamız açısından önemli değerlendirmeler içermektedir.

Kemal Tahir, Osmanlı geleneksel düzeninin bozulması ve Batılılaşma sonrasında köyde gerçekleşen değişimleri Osmanlı ve toplum kimliğinin tahrip olması olarak görmektedir. Osmanlı geleneksel düzeni, kendine özgü siyasi, toplumsal ve ekonomik yapıya sahip olmuştur. Osmanlılık her şeyden önce bir dünya siyasetidir. Ancak Batılılaşma sonrasında Osmanlı dünya siyasetinde belirleyici taraf olmaktan çıkmıştır. Osmanlı siyasetini ve kimliğini belirleyen üretim ilişkileri değil toplumlar arası ilişkilerdir. Toplumlar arası ilişkilerde ortaya çıkan değişiklikler iktisadi yapıda da değişikliklere neden olmaktadır. Kemal Tahir, dönemin edebiyat yazınından farklılaşarak toplumun ruhunu tanımaya ve yansıtmaya çalıştığı için Batılı yönde değişime karşı temkinli olmuş ve eleştirel yaklaşmıştır.⁵

Osmanlı geleneksel siyaseti ve kimliğinin değişimi ile köyde ortaya çıkan değişimlerin toplum kimliği ve ilişkilerinde bozulma yönünde değişikliklere neden olduğunu belirtmektedir. Geçmiş ile olumlu bir ilişkinin kurulamaması Batılılaşma sürecine bağlı gelişen yeni koşullar ve değişim toplum kimliği üzerinde bozulmayı hızlandırmıştır. Geleneksel Osmanlı düzeninde en büyük üretim aracı olan toprağın mülkiyetini, uzun yıllar devam edecek şekilde kişisel olmaktan çıkartılmış ve devletin siyasetine destek olacak biçimde toplumsallaştırmıştır. Osmanlı'nın kimliği Doğu-Batı ilişkilerinde üstlendiği yer ve rol ile ilişkilidir. Devlet, Batı da olduğu gibi güç kazanan burjuvaların desteğiyle oluşan sınıfsal devlet biçiminde değil, Doğu'nun ve toplumsal çıkarları kişisel çıkarların üstünde tutan askeri-merkezi devlet biçimindedir. Kemal Tahir'e göre Osmanlı'nın tarih yüzüne çıkışı, Doğu-Batı çatışmasında Doğu savunuculuğu temelinde yüklendiği yüklenmek zorunda bulunduğu misyon nedeniyledir.

⁴ Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

⁵ Sezai Çoşkun, "Kemal Tahir, Şahsiyeti, Eserleri, Fikirleri", Marmara Üniversitesi Tarih Araştırma Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2006.

Bu siyasete en büyük destek toplum güçlerinden gelmiş, devletin siyaseti ile toplumun çözümü birbirine uyumlu gelişmiştir. Köyün Kamburu romanında Batılılaşma ile siyasi tarih, toplum, kültürel alışkanlıklar ve ekonomik durum ile birlikte köylünün yaşam biçimine arasındaki değişim çarpıcı bir biçimde ele alınmıştır. Yazarın amacı, romanın örgüsü ve verdiği imkanlar temelinde yanı sıra toplumsal ilişki ve yaşayış biçimi üzerinden temel belirlemeler yapmaktır.

Dönemin siyasi, idari, kültürel ve ekonomik koşullarının romana somut olarak yansması, yazarın bilinçli gayretinin bir sonucudur. Köyün Kamburu, yazarın perspektifinden yenileşme siyaseti ile toplumsal yapı arasındaki değişimi bildik yargıların ötesinde bir bakış açısıyla vermektedir. Öncelikle geleneksel Osmanlı siyasetindeki değişim ve yeni yöneliş toplumun doğal bir gelişmesinin bir ürünü değildir. Tam tersine siyasi yöneliş toplumsal yapıda, köyde belli değişimlere neden olmaktadır. Bu bakış açısı romanın yayınlandığı ve tartışıldığı 1960'lı yıllarda sosyolojide geçerli olan kuram ve değerlendirmelerden farklıdır. Ayrıca resmi dünya görüşü ve Türkçülük konusunda değerlendirmelerden de farklılık göstermektedir. Sözgelisi Türkçülüğe bir dayanak arayan aydınlarımızın çalışmalarında Osmanlılıktan vazgeçerken köyü, köylülüğü yüceltmektedir. Ayrıca 1940'lardan itibaren yetişen Köy Enstitüsü çıkışlı romancıların sosyalist dünya görüşüne sahip olduklarını, köyü/köylüyü devrimci bir güç olarak gördüklerini de bilinmektedir. Sonraki yıllarda bu durum değişmiş köy, köylü devrimler, giderek çağdaşlaşmanın önünde bir engel olarak görülmüştür. Kemal Tahir döneminin bu tartışmalarından ve değerlendirmelerden bağımsız ayrı bir konumda bulunmaktadır.⁶

Osmanlı geleneksel düzeninin bozulması veya Batılılaşma sonrasında köyde gerçekleşen değişimleri Osmanlı ve toplum kimliğinin tahrip olması olarak görmektedir. Kemal Tahir, alışılmış kalıpların, köylü portresinin, yüceltilen toplumsal güçlerin, kesitlerinin dışında, toplumun ortak ruhunu tanımaya ve yansıtmaya çalışmıştır. Bu yönüyle Kemal Tahir'in romanlarının başta sosyoloji olmak üzere pek çok disiplinle ilişki kurabilecek düzeyde bir zenginliğe sahip olduğu söylenebilir. Dönemin siyasi meselelerine ilişkin görüş ve tespitlerinde Osmanlı geleneksel siyaseti ve kimliğinin değişimi ile köyde ortaya çıkan değişimlerin bir bozulma (gelişme ve ilerleme değil) olduğunu ortaya koymaktadır. Kemal Tahir'in köye, köylüye olumsuz bakış açısının olduğunun söylenmesi bu nedenledir.

Türk sosyolojisinin ve Türk edebiyatının temel konusu olan Batılılaşmayı hem yönetim hem de toplum düzeyinde birlikte ele alıp tartışmaya izin

⁶ Hasan Aycın, "Türkiye'nin Ruhunu Arayan Aydın Kemal Tahir", Hece Dergisi, Sayı: 181, Özel Sayı: 23, 2012.

verdiği için Köyün Kamburu romanı önemlidir. Kemal Tahir Köyün Kamburu romanında özellikle Meşrutiyet ihtilalinin halkla ilintisini ortaya koyar. Yazarın bu olayı değerlendirirken sıkça başvurduğu, 'Kimin için hürriyet?' sorusunu içermesinin yanı sıra, halk adına yapıldığı iddia edilen ihtilalin, seçimlerin halktan ne kadar uzak olduğunu da ironik bir üslupla dile getirir. Halkın bir kesiminin ne olduğundan haberinin olmadığına, ihtilali savunan kesimin de aslında, neyi savunduğunun bilincinde olmadığına vurgu yaptığı görülmektedir.⁷

Romanda 31 Mart Vakası ile I. Dünya Savaşı'nın halk nezdindeki algısına yer verilmektedir. Halkın zihninde bu olayların tamamında dış güçlerin parmağı olduğuna ilişkin bir inanç söz konusudur. Anadolu'da yaşanan toplumsal olayların arkasında dış güçlerin etkin olduğu vurgusu sıkça tekrarlanır. Halkın kentte umduğunu bulamaması yanı sıra yaşadığı uyum sorunu, Batılılaşma olgusunun ve toplumsal değişimin getirdiği ağır sonuçlar olarak tanımlanır. Böylece siyaset, toplum, köy ve köylülük gerçeği, değişen sınıf olgusu, zengin-yoksul çelişkisi, toprağın el değiştirmesi, köyün-şehirle ilgisi üretim ilişkilerinin ötesinde yeni bir yöneliş ve seçimin ürünü olduğu sorgulayıcı bir tarzda ele alınmaktadır.

Genellikle sosyolojide kendi içine kapalı köy algısının tersine romanda köyün siyaset ve yönetimle ilişkisi çarpıcı bir biçimde vurgulanmaktadır. Öne çıkartılan diğer bir konu ise Batılılaşma girişimine rağmen halkın böyle bir meselesinin olmadığı, kendine mahsus yasalar ve hayat şartları içerisinde yaşayarak hayatını devam ettirdiğidir. Bu açıdan halkın padişahla bir sıkıntısı da bulunmamaktadır. Padişahın varlığı devletin varlığı anlamına gelmektedir. Yazara göre, Doğu toplumlarında devletin varlığı toplumun ve kişinin kendi bireysel varlığının ilk şartıdır. Nitekim yazar, halkı konuşturarak, padişahın halk için ne kadar önemli olduğunu ortaya koyar. İhtilali savunanlar, halkı temsil eden birisine, milletvekillerinin seçildiğini artık İstanbul'da bu milletvekillerinin halkı temsil edeceğini anlatınca halkı temsil eden kişi, ısrarla padişaha ne olduğunu sorar. Onun asıl meselesinin padişahın varlığını devam ettirmesi olduğunu dile getirir. Tahttan indirilen II. Abdülhamit'in değil de bir kurum anlamında padişahın ve onun şahsında devletin önemine vurgu yapmaktadır. Devlet toplum kimliğinin, birlik ve dayanışmasının da kurucusudur. Kemal Tahir, ihtilalden kısa bir müddet sonra halkın ihtilali sorgulamaya başlamasını, ihtilalin halkla ilintisi noktasında değerlendirir.

'Yerlilik' iddiası, yazarın ihtilalde bulunması gerektiğini belirttiği ilk husustur. Çünkü yazara göre, ihtilalin gerçekleşme biçimi, getirdikleri, iddiaları, Osmanlı toplumu için bilmediği bir durumdur. İstanbul'da olan değişikliklerin, Jön Türk hareketlerinin Anadolu'ya bir şey getirmediklerini göstermesi

⁷ Kemal Tahir, *Köyün Kamburu*, İstanbul: Adam Yayınları, 1994.

bakımından da Köyün Kamburu ilgi çekici bir romandır. Bu yanlarıyla, toplumsal bilgi ile edebiyat eserinin uyumlu bileşimini yakalamak bakımından ayrıca değerlidir. Batılama ve Osmanlı'nın yıkılışı sürecinde Milli mücadeleye de değinen Kemal Tahir, Köyün Kamburu romanında Milli Mücadele'yi cephe gerisiyle anlatır. Trablusgarp ve Balkan savaşlarında fazla asker vermeyen Çorum Milli Mücadele'de gençlerinin çoğunu askere gönderir.

Daha önceki savaşlarda askerlik görevinden muaf olan medrese öğrencileri bile askere alınır. Yetmiş hanelik Narlıca köyünden 114 asker çıkar. Geriye sadece ihtiyarlar, sakatlar ve asker kaçakları kalır. Kemal Tahir, Milli Mücadele'nin kaydedilen bu gerçeklerini meselenin bir yönü olarak ortaya koyar. Meselenin diğer yanı ise, yazarın asıl ilgilendiği kesim olan askere gitmeyenlerin bu dönemin kendilerine sağladığı imkanları kullanarak zengin olmaları, keyiflerince yaşamalarıdır. Eserde geçen tiplerden biri olan Çalık ağanın kişisel hikayesi aynı zamanda köydeki değişimin, zenginliğin el değiştirmesinin de hikayesidir.

Köyün kamburu romanında yeni yapılan siyasi seçimler tartışmalıdır, köylüler için çözüm düzeyinde tatmin edici değildir. Verili siyasi seçimden faydalanarak bir şekilde yeni ilişkilere tutunabilmeyi başarmış parazit kesimler, ağalar, güvenlik ortamını boş bulduğu her an harekete geçerek saldırmaya hazır eşkıyalar ile bu şartlar içinde tutunmaya çalışan köylüler arasında bir çelişki söz konusudur. Yeni siyasi seçimle köylünün binlerce yıllık birikimi işe yaramaz hale geldiği için cahillik, eğitimsizlik, yoksunluk hat safhadadır. Ahlaki bir çöküntü içerisinde bulunan köyde sahtekarlık, ırza geçme, yasak ilişkiler, adam vurma gibi durumlar oldukça yaygındır. Ağalar, II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet sonrasında da değişen siyasi ortama bir şekilde ayak uydurarak sürekli var olmaya devam etmektedir. Ayanlar, paşalar gibi devletin ileri gelenleri ile devamlı iyi ilişkiler kurmaya gayret göstermektedir. Köylüyü sömürerek geçimlerini temin eden ağalar ya mültezim olarak iltizam toplama işini üstlenmekte ya da köylüye faizli borç vermektedir. Kemal Tahir, zamanın medrese ortamlarında dinin nasıl mollalar ve imamlar vasıtasıyla sömürü aracı haline getirildiğini de romanında açıkça anlatır. Yeni ilişkilere ortaklığa koşulan kişiler veya köy insanı anlatımı ise geleneksel ilişkilerin bilgileri geçersiz hale geldiği için daha çok eğitimsizlikten kaynaklanan cahillikler, sahtekarlıklar biçiminde karşımıza çıkmaktadır.

Köy ahlaki yönden çöküktür. Bu sadece kadınlara cinsel taciz, kadın-kız konulu konuşmalar yapma dışında evli kadınlarla ya da evli iken başka kadınlarla beraber olma şeklinde mevcuttur. Kemal Tahir'in romanlarında yer alan imam, cinci gibi adlandırmalarla karşılaştığımız din adamları karşımıza hep din istismarcısı olarak çıkar. Bu dine karşı bir tavır değildir tam tersine geçmişte olumlu bir rol üstlenen kesimler yeni ilişkilere ortak olma çabası içinde eski konumlarını, inandırıcılıklarını yitirmektedir. Kimi zaman dini

bir görüntü içinde halkın kendi inançlarına duyduğu saygısını kullanarak ustalık gerektiren hilelerle geçimlerini temin yoluna gitmektedirler. Çorum medresesi olarak örneklendirdiği medreseyi ilim ve bilgi yuvası olmasından ziyade içki, tütün kaçakçılığı, uygunsuz ilişkilerin gerçekleştirildiği yerler ve buralardaki din adamları da bu işlerin uygulayıcıları olarak görürüz. Yaptığı toplumsal ve kişisel analizleri romanlarındaki şahıslar aracılığıyla okuyucuyla buluşturan Kemal Tahir, kurguladığı olay örgüsü içindeki kişiler yanı sıra toplumsal ilişki ve yaşayış biçimi üzerinden yeni sosyolojik çözümlere imkan hazırlamaktadır.

Kemal Tahir geleceği kurabilecek güçte olan Anadolu insanına taşıdığı cevheri, tarihi ve toplumsal zenginliği her zaman vurgulamak istemiştir. Buna inancı da tamdır. Ancak bunun doğru kullanılması, değerlendirilmesi doğru siyasetle mümkündür. Batılılaşma sonrası Osmanlı siyaseti geleneksel siyasete karşıt yeni bir role soyunmuştur. Toplumun bu siyasetle uyuşması söz konusu olmamıştır. Ancak Osmanlı siyasetini aşacak yeni bir çözümde önermemiştir. Bu durumda yeni ilişkilere, yeni siyasi seçime uyum kurma çabası toplum kimliğinde bozulmalara neden olmaktadır. Batılılaşma toplum düzeyinde bir çözüm ile temellenmemiştir. Toplum düzeyinde değil ama kişisel düzeyde Batılılaşmaya ortak olma çabası kişisel çekişme, itişme biçiminde ortaya çıkmakta, sonuçta toplum kimliğini tahrip etmektedir. Köyün Kamburu romanında öne çıkan olumsuz toplumsal tipler bu çürümenin, bozulmanın bir ifadesidir. Öne çıkan bu tiplerin toplumu veya toplum kimliğini temsil etmeleri söz konusu değildir. Bozulmanın, toplum düzeyinde çözümlenmenin ürünüdür. Köyde yaşayan çeşitli kesimlerin olumsuz olarak tanımlanması bu sebeptedir. Köyün Kamburu, Anadolu insanının kimliğinde ortaya çıkan bozulmayı, değişmeyi belli bir tarih ve toplum görüşü temelinde romanın verdiği olanaklar içinde canlı, somut ve gerçekçi biçimde ele almanın başarılı bir örneğidir. Kemal Tahir yeni Batılılaşma siyasi seçiminin sadece olumsuzluğunu ortaya koymakla yetinmemiş aynı zamanda Devlet Ana gibi romanları ile toplum kimliği ve çözümünün hangi yönde temellenmesi gerektiğinin de ortaya koymuştur.

Kaynakça

AYCIN, Hasan (2012). *"Türkiye'nin Ruhunu Arayan Aydın Kemal Tahir"* iç., Hece Dergisi, Yıl:16, Sayı:181, Özel Sayı:23, s. 6-13.

AYDIN, Ertuğrul. *Edebiyat Sosyolojine Bakışta Türk Edebiyatı, Edebiyat ve Toplum Sempozyumu*, Gaziantep, 1999.

COŞKUN, Sezai. *"Kemal Tahir, Şahsiyeti, Eserleri, Fikirleri"*, Marmara Üniversite-

GELENEKSEL OSMANLI DÜZENİNİN BOZULMASI VE DEĞİŞME

si Türkiyat Araştırma Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2006.

KAPLAN, Ramazan. *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1997, s.212.

MORAN, Berna. *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

SEZER, Baykan. *Sosyolojinin Ana Başlıkları*, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2015.

TAHİR, Kemal. *Köyün Kamburu*, İstanbul: Adam Yayınları, 1994.

TAHİR, Kemal. *Sosyalizm, Toplum ve Gerçek*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1992.

ÜLKEN, Hilmi Ziya. *Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: MEB Yayınları, 1969, s.98.